

УДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Л.А.Кочина

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

У статті визначено основні сучасні підходи до удосконалення навчально-виховного процесу в вищій школі (інформатизація, професіоналізація, самостійна робота студентів, метод проектів, персоніфікований підхід), показано зв'язок між підходами, означено труднощі їхнього використання.

Новітні тенденції в системі вищої освіти України, а саме її глобалізація та інтеграція в Європейський простір вищої освіти, вимагають пошуку нових шляхів забезпечення якісної вищої освіти взагалі та, безпосередньо, професійної підготовки фахівців нової формації, компетентного та конкурентоспроможного, здатного до продуктивної професійної діяльності, до швидкої адаптації в умовах науково-технічного прогресу, який володіє техніками та технологіями для досягнення певних цілей в рамках своєї роботи та вміє використовувати набуті знання для вирішення професійних завдань. На практиці далеко не кожний випускник вищої школи відповідає цим вимогам, оскільки об'єктивним фактором є відставання традиційної системи підготовки спеціалістів від сучасних вимог до кваліфікованого фахівця.

У зв'язку з цим та відповідно до Державної національної програми "Освіта" ("Україна ХХІ століття") одним з пріоритетних напрямків якої є "застосування нових педагогічних, інформаційних технологій", підготовка фахівців у вищій школі потребує нової організації навчального процесу, використання нових навчально-методичних підходів, навчальних технологій, нового змісту навчальної підготовки сучасного фахівця. Процес реалізації в Україні Європейської кредитно-трансферної системи також вимагає суттєвих змін у системі підготовки фахівців в Українській вищій школі.

Основою навчально-виховного процесу повинні стати не тільки навчальні дисципліни, а й способи мислення та діяльності. Завданням вищої школи є не тільки надання майбутнім фахівцям високого рівня знань, але також включення їх вже на стадії навчання до розробки нових технологій, адаптування до конкретного виробничого середовища, мотивування до отримання додаткових знань. Треба також зауважити на необхідності урахування особистісних якостей, інтересів, нахилів студентів, їхніх освітніх потреб та досвіду в процесі теоретичного та виробничого навчання. Як стверджує О.Квасник, найефективнішим напрямком підвищення якості будь-якого освітньо-виховного процесу є створення таких умов, за яких той, хто навчається, зможе зайняти активну життєву позицію і повністю розкритися як суб'єкт, здатний до самовдосконалення [1, С.290].

Українські та зарубіжні дослідники вважають, що комунікативна компетентність стає одним з пріоритетних якостей сучасного фахівця економічного профілю, оскільки різні види діяльності у економіці здійснюються у безпосередньому контакті з людьми. Тому обов'язковою професійною якістю майбутнього економіста повинне стати вміння працювати з людьми. Окрім того, підготовка до ефективного спілкування повинна стати невід'ємною частиною підготовки фахівця економічного профілю, а здатність до організації професійного спілкування у економічному оточенні – однією з найголовніших вимог до сучасного фахівця.

Отже, в рамках вищої школи виникає проблема пошуку засобів вдосконалення навчального процесу для формування професійної комунікативної компетентності майбутніх економістів.

Узагальнюючи погляди українських та зарубіжних науковців [2] на поняття комунікативної компетентності, під комунікативною компетентністю фахівця розуміємо інтегральну характеристику спілкування, у якій виражаються морально-світоглядні установки особистості, складову спілкування, систему внутрішніх ресурсів ефективної взаємодії людини з іншими людьми. Комунікативна компетентність базується на орієнтації люди у власному психологічному потенціалі і потенціалі партнера, у комунікативній ситуації і задачі та інтегрує в собі комунікативні знання, особистісні комунікативні якості та комунікативно-рефлексивні операційно-діяльнісні якості, які забезпечують вироблення спільної позиції, правильне розуміння інформації, інтенсивність контактів, здійснення позитивної взаємодії з представниками різних культур та соціальних рівнів при вирішенні різних питань.

Аналіз українських та зарубіжних досліджень [3] надав підставу для визначення основних напрямів вдосконалення процесу навчання.

Інформатизація в навчальному процесі пов'язана з активним використанням елементів дистанційної освіти, однак вона ускладнюється необхідністю перегляду змісту та технологій навчання. Треба зазначити, що позитивний результат у навчанні з використанням інформаційних технологій є незаперечним, оскільки таке навчання поєднує в собі тенденції неперервності, фундаментальності, масовості, але цей підхід вимагає від викладача не тільки умінь користування цими технологіями, але й творчого підходу до організації навчального процесу та відмову від традиційних штампів.

Ціллю даного підходу є ефективне використання інформаційних ресурсів у навчанні для отримання прогнозованих знань, умінь та навичок. Тому недостатньо просто завантажити певну кількість файлів на навчальну платформу. Треба розробити такі умови навчання, які стимулюють не тільки пізнавальну, але й творчу та комунікативну діяльність.

Професіоналізація навчання зумовлена переходом до цільової підготовки фахівця з опорою на його майбутню професійну діяльність. Завданням педагога в умовах професіоналізації навчання є аналіз

проблемних ситуацій, пов'язаних з конкретним фахом, постановка педагогічного завдання, допомога студенту у пошуку можливостей його вирішення, аналіз результату. Викладач проектує процес навчання, добираючи до змісту навчання адекватні форми навчання, виходить з реальних потреб фахівця в рамках його майбутньої роботи.

Складність в процесі проектування навчального процесу полягає у тому, що не завжди викладач знає реальні потреби та вимоги роботодавців. Тому, на нашу думку, необхідним є зв'язок бізнесу (або виробництва) та навчання, коли навчальний процес спрямований на досягнення певних, точно сформульованих результатів, які здатні задовольнити як учасників навчального процесу, так і роботодавців.

Самостійна робота студентів по засвоєнню знань та умінь, яка керується педагогом, виділяється дослідниками як один з чинників підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців. Завданням педагога при такому підході до навчання полягає в мотивуванні студентів до самостійного отримання знань, а також в організації самостійної роботи студента як цілісної системи. Тільки усвідомлення студентами необхідності в отриманні певних знань та умінь та їхньої системності дасть позитивний ефект від самостійної роботи.

Самостійна робота передбачає максимальну активність студента в організації роботи, пошуку необхідної інформації, підготовці до презентації результатів. Мотивація студентів до самостійної роботи пов'язана з успіхами у навчанні, позитивного ставлення до нього, з розумінням того, що результатом правильно організованої самостійної роботи є набуття знань, умінь та навичок, які формують компетентного фахівця.

Метод проектів як особливий вид продуктивної діяльності, пов'язаний з прогнозуванням, плануванням та моделюванням, спрямований на вирішення певних задач та проблем, виділяється дослідниками як один із шляхів вдосконалення процесу формування сучасного фахівця. В рамках цього методу студенти набувають практичного досвіду пошуку, аналізу та синтезу інформації, планування та виконання завдань-проектів, усного та письмового викладення досягнутих результатів. Метод проектів, орієнтований на використання різних освітніх ресурсів, передбачає роботу як із науковою і навчальною літературою на паперових носіях, так і з електронними інформаційними ресурсами.

Основними вимогами до використання методу проектів є: наявність проблеми, вирішення якої вимагає інтегрованого знання та дослідницького пошуку шляхів її вирішення; теоретична, практична або пізнавальна значущість отриманих результатів; самостійна робота студентів, яка може бути індивідуальною, парною або груповою; структурування змістовної частини проекту із визначенням результатів; використання дослідницьких методів (визначення проблеми, завдань дослідження, гіпотези дослідження, обговорення методів дослідження, оформлення результатів та їх презентація).

При організації методу проектів виходять з того, що проект – це невелика творча робота, яка характеризується об'єктивною або суб'єктивною

новизною. Для формування професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців при використанні методу проектів важливим фактором є практичне використання та професійна спрямованість роботи над проектом. Також, робота в групах дозволяє студентам на практиці використати набуті комунікаційні знання та уміння.

Навчальна діяльність студентів може протікати успішно тільки в умовах управління цим процесом з боку викладача і самого учня. Роль викладача в ході виконання проектів полягає в правильному орієнтуванні і консультиванні студентів, у формуванні їхньої освітньої спрямованості, прагнення їх до саморозвитку та самовдосконалення, формуванні та розвитку навичок самоорганізації освітньої діяльності. Обов'язковою умовою є створення позитивного психологічного мікроклімату, стимулювання впевненості учнів у власних силах, самостійності та наполегливості у вирішенні поставлених завдань. Самостійна робота над проектом включає відтворюючі та творчі процеси в навчальній діяльності студента. Для ефективної підготовки висококваліфікованих фахівців їм необхідні впевнене володіння прикладними програмними засобами, яке набувається і закріплюється протягом усього періоду навчання, уміння роботи з інформацією, включаючи її пошук, відбір і структурування. Надзвичайно важливо, щоб студенти, опановуючи знаннями і способами їх добування, усвідомлювали, що самостійна робота покликана завершити процес формування сучасного інформаційно-компетентного фахівця, тому ніякі знання, які не стали об'єктом власної діяльності, не можуть вважатися справжнім надбанням особистості.

Робота по виконанню проектів сприяє активізації самоосвіти і самовиховання. В процесі активізації творчої спрямованості у майбутніх фахівців значно розширюється сфера інформаційного сприйняття і уявлення, формуються і удосконалюються певні пізнавальні здібності, гармонізуються процеси розумової діяльності і виробляються уміння самостійного придбання та застосування знань на практиці.

Персоніфікований підхід, який орієнтований на особистість, поєднує в собі тенденції гуманізації навчання, особистісно-зорієнтованого навчання. Важливим при цьому підході вважають структурування змісту в імітаційно-ігрову модель, моделювання ситуацій, використання діалогових прийомів спілкування з урахуванням професійної спрямованості, створення проблемних ситуацій, обговорення навчальних ситуацій. У процесі навчання, зорієнтованому на студенті, останній з самого початку проінформований про те, як буде організоване його навчання, про вимоги до нього та критерії оцінювання. При персоніфікованому підході, формування професійної комунікативної компетентності базується на особистості студента, його здібностях, соціальних установках, мотивації, які вдосконалюються та спрямовуються у потрібному руслі.

Отже, по-перше, формування сучасного фахівця вимагає створення таких умов навчально-виховного процесу, за яких той, хто навчається, зможе

зайняти активну життєву позицію і повністю розкритися як суб'єкт, який здатен до самовдосконалення.

По-друге, формування професійної комунікативної компетентності майбутніх економістів відбувається за умов інформатизації та професіоналізації навчання, самостійної роботи студентів, використання методу проектів та на основі персоніфікованого підходу.

До того ж, всі перелічені підходи відіграють важливу роль у формуванні професійної компетентності майбутнього фахівця тоді, коли співіснують та доповнюють один одного.

Звичайно, існує багато труднощів для переходу до нових технологій навчання, до використання нових принципів та підходів. Однак, тільки змінивши погляд на процес навчання як на процес, спрямований на формування конкурентоспроможного фахівця, вища школа зможе відповідати запитам сучасних роботодавців.

Перелік посилань

1. Квасник О.В. Теоретичні засади формування соціокультурної компетентності у студентів технічних ВНЗ. // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб. наук. пр. – Вип. 26 / Зязюн та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма "Планер", 2010. – С. 289 – 294.
2. Брюханов А.В. Коммуникативная компетентность менеджеров в условиях трансформации управленческих отношений в современной России: автореф. на соискание ученой степени кандидата социологических наук, Екатеринбург, 2008. – 25 с.
3. Барбина Е. С., Семиченко В. А. Идеи интеграции, системности и целостности в теории и практике высшей школы / Е. С. Барбина, В. А. Семиченко. – К., 1996. – 261 с.